

НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕГІОНІ

Проведено аналіз та визначено найбільш оптимальні методичні підходи до оцінки стану функціонування й напрямів регулювання інвестиційних процесів у регіоні. Побудовано дієвий механізм регулювання інвестиційних процесів у державі.

The analysis is conducted and certain most optimum methodical approaches to estimation of the state of functioning and directions of adjusting of investment processes in a region. The effective mechanism of adjusting of investment processes is built in the state.

Ключові слова: державне регулювання, інвестиційна привабливість, механізм, напрям, потенціал, процес, система.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Процеси зміни державного устрою призвели до значних дисбалансів в організаційно-економічному механізмі державного розвитку, що спричинило негативні процеси морального й фізичного старіння виробничого потенціалу економіки. На сучасному етапі, що характеризується поступовою економічною стабілізацією й формуванням умов економічного зростання, значної уваги потребує удосконалення й стимулювання механізмів акумуляції матеріально-фінансових ресурсів та спрямування їх на утворення доданої вартості. Ключовим інструментом забезпечення стійкого економічного зростання є побудова дієвого механізму регулювання інвестиційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вагомий внесок у вивчення проблем оптимізації інвестиційних процесів, наукового дослідження методів залучення інвестицій та формування шляхів підвищення ефективності їх використання як у галузевому, так і в регіональному аспектах, здійснили такі вітчизняні науковці, як Бажал Ю.Н., Бандур С.І., Беленький П.Ю., Бланк І.А., Бойко Є.І., Гаврилюк О.В., Геєць В.М., Губський Б.В., Долішній М.І., Кваснюк Б.Є., Козоріз М.А., Кузьмін О.Є., Лукінов І.І., Лук'яненко Д.Г., Ляшенко В.І., Мамутов В.К., Мармуль Л.О., Мельник М.І., Мокій А.І., Пересада А.А., Пшик Б.І., Реверчук С.К., Сиденко В.Р., Терон І.В., Філіпенко А.С., Хміль Ф.І., Чемерис О.М., Чумаченко М.Г., Шевчук В.Я., Школа І.М. та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- провести аналіз та визначити найбільш оптимальні методичні підходи до оцінки стану функціонування й напрямів регулювання інвестиційних процесів у регіоні;
- побудувати дієвий механізм регулювання інвестиційних процесів у державі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією з найважливіших передумов регулювання інвестиційних процесів у регіоні є наявність науково-обґрунтованих підходів до оцінки їхнього стану. На сучасному етапі існує значна кількість різних підходів до оцінки інвестиційного середовища регіону, що враховують точки зору різних авторів. Проте питання розробки комплексного на-

уковообґрунтованого методичного підходу до оцінки інвестиційних параметрів регіону залишається відкритим.

Так, вивченню умов і факторів формування інвестиційного потенціалу регіонів приділяється значна увага. Ландарь І.В. [6, с. 4] пропонує систему ранжування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості, що включає такі шість груп факторів: загальноекономічний розвиток (промисловість, сільське господарство, капітальні вкладення, доходи населення); демографічний стан (продуктивність праці, науково-технічний розвиток, кількість населення, попит та пропозиція на ринку робочої сили); інвестиційна інфраструктура (будівельні підприємства, енергетичні ресурси, автодороги, залізниці); фінансова й ринкова інфраструктура (недержавні підприємства, комерційні банки, страхові компанії, товарні біржі); інтеграція у світову економіку (експорт, імпорт, іноземні інвестиції); рівень екологічних і криміногенних ризиків (економічна злочинність, шкідливі викиди, джерела забруднення). Використання зазначеної системи, на думку її автора, може слугувати орієнтиром для прийняття відповідних інвестиційних рішень.

Ця методика, на наш погляд, є досить привабливою за рахунок удаваної простоти й наочності, однак її недоліком є значна складність і неоднорідність груп факторів, запропонованих автором, що істотно знижує ефективність і стандартизацію їх оцінки. З іншого боку, виділення автором іноземних інвестицій як фактора інтеграції у світову економіку в рамках методики оцінки загального інвестиційного потенціалу (а не суто внутрішнього) потребує подальшого обґрунтування.

Гурова К.Д. [2, с. 6] пропонує формування рейтингу інвестиційної привабливості регіонів за наступними п'ятьма групами показників:

- 1) рівень розвитку виробничого потенціалу (частка регіону у виробництві країни, виробництво продукції на душу населення, кількість підприємств, обсяги капіталовкладень, запровадження в дію основних фондів та інші аналітичні показники);
- 2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури (наявність проектних і будівельних організацій, виробництво будматеріалів, забезпеченість енергоресурсами, транспортна інфраструктура та ін.);
- 3) демографічна характеристика (чисельність і структура населення, можливість залучення кваліфікованої ро-

бочої сили потрібного профілю);

4) рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури (частка недержавних підприємств, кількість спільних підприємств із закордонними партнерами, кількість банків, страхових компаній, товарних бірж і т.д.);

5) рівень екологічних, криміногенних й інших ризиків (ступінь безпеки інвестиційної і виробничої діяльності).

А. Косенюк у пропонованій методиці [5, с. 40] синтезує економіко-географічний і виробничий підхід; виділяє чотири основних групи факторів для оцінки інвестиційного середовища:

1) собівартість виробництва галузі з урахуванням середнього рівня інвестування;

2) витрати відстані, що разом з географічною відстанню включають психологічну різницю між країною інвестора і країною інвестування;

3) державне регулювання, що охоплює встановлення податків і тарифів, а також державну політику стосовно запланованої інвестиції;

4) фактори ризику інвестування, що аналізують інвестиційне середовище як самої країни, так і стосовно інших можливих країн інвестування.

Значимість даної методики і пропонованих автором аспектів її використання складається в спрямуванні діяльності вітчизняних і закордонних інвесторів за шляхом, що найбільше відповідає національним економічним інтересам регіонів і України в цілому. Однак необхідно вказати, що на сучасному етапі необхідно акцентувати увагу на практичному застосуванні існуючих механізмів, а також розробці конкретних заходів поліпшення показників інвестиційного середовища.

Становить інтерес сутнісний підхід до оцінки інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону, який пропонує Скороход І.П. [13, с. 474].

Як основні компоненти інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону він пропонує розглядати науково-технічний, промислово-виробничий і інвестиційний потенціали, а також підприємства й організації ринкової інфраструктури, що здійснюють процес дифузії новацій.

Перераховані групи показників характеризують різні аспекти інвестиційного-інноваційного потенціалу регіону. Залежно від наявної інформації й особливостей аналізованих регіонів вони можуть бути відповідним чином модифіковані.

Серед рейтингових методик становить інтерес методика, розроблена Бланком І.А. [1, с. 22], у якій пропонується типізація регіонів України на основі визначення величини інтегрального індексу інвестиційної привабливості.

Савостенко Т.А. [11, с. 474] пропонує інвестиційну привабливість регіонів визначати за такими основними напрямками: природно-ресурсний потенціал; інвестиційна інфраструктура; загальноекономічний розвиток; оцінка інвестиційної привабливості галузей господарського комплексу і промисловості регіону.

Інвестиційну привабливість галузей господарського комплексу і промисловості регіону пропонується визначати за блоками:

1) блок — оцінка ефективності функціонування галузі за показниками прибутковості, фінансового стану, ефективності виробничої діяльності, ефективності капітальних вкладень;

2) блок — оцінка перспективності розвитку галузі за її значимістю в економіці області й України, стійкістю до економічного спаду виробництва, соціальною значимістю галузі в економіці області, ступенем її державної підтримки;

3) блок — оцінка регіональних інвестиційних ризиків;

4) блок — узагальнююча оцінка інвестиційної приваб-

ливості галузі.

Під час розрахунку показників кожного блоку кожній конкретній галузі привласнюється порядковий номер залежно від міри погіршення даного показника. Тобто чим кращий цей показник, тим меншим буде його порядковий номер. Цей номер служить бальною оцінкою для галузі. При узагальнюючій оцінці бали за всіма показниками чотирьох блоків складаються і ранжуються в порядку збільшення їх кінцевих сум. Цьому ряду привласнюються нові порядкові номери, що й відбивають рейтинг загальної інвестиційної привабливості галузі.

Пропонована методика містить інструментарій, здатний забезпечувати аналіз інвестиційного ризику на рівні регіону, галузей господарського комплексу й промисловості, проте йому притаманні всі недоліки рейтингової оцінки.

Серед численних вітчизняних методик оцінки рівня інвестиційної привабливості, що визначаються, насамперед, економічною і соціально-політичною ситуацією на регіональному рівні, найбільше поширення одержали методики статистичного аналізу загальних показників економічного і соціального розвитку, ефективності господарської діяльності, побудови інтегральних показників інвестиційної привабливості окремих регіонів і областей, групування з використанням методів кластерного і факторного аналізів [3, с. 8; 7, с. 99; 10, с. 360].

Разом з тим, при визначенні рівня інвестиційної привабливості окремого регіону чи області більш ефективним буде застосування розроблених західними дослідниками методик оцінки конкурентоздатності й економічного потенціалу, оскільки ці показники є вагомими складовими частинами інвестиційної привабливості будь-якого інвестиційного об'єкта саме для закордонного інвестора. Їх використання в системі методів розробки регіональних і галузевих інвестиційних проектів, для яких характерний всебічний аналіз економічного становища всередині галузі і на ринку, графічне представлення отриманих результатів дозволяє здійснювати позиціонування регіону (області) за рівнем інвестиційної привабливості й обрати найбільш ефективну стратегію інвестування.

Теоретичною основою цієї методики є концепції життєвого циклу і кривої досвіду. Основною метою застосування цього методу є оцінка окремих сфер господарської діяльності підприємства чи галузі з їх можливостями одержати доходи, шансами і ризиками для того, щоб оптимально розподілити обмежені ресурси і правильно обрати стратегію інвестування. Основними недоліками цієї методики для оцінки інвестиційної привабливості є розмежування стратегічних сфер діяльності фірми (галузі), недосконалість і обмеженість індикаторів, інструментів оцінки відносної частки і зростання ринку, що утворюються експертним методом, а також зневага до додаткових факторів, що можуть впливати на прибуток. Це вимагає використання методики в поєднанні з іншими методами оцінки інвестиційної привабливості.

Семів С.Р. [12, с. 473] пропонує для оцінки інвестиційної привабливості регіонів і галузей економіки проводити дослідження сильних і слабких сторін виробничого потенціалу, наукового і технологічного рівня, транспортного забезпечення, можливостей збуту, якості трудових ресурсів і менеджменту, фінансового забезпечення регіону чи області. Перевагами застосування цієї методики є можливість встановлення ключових факторів успіху на ринку при інвестуванні, визначення сильних сторін регіону (галузі), облік фактора конкуренції, можливість інвесторів надалі використовувати сильні сторони інвестиційних об'єктів. Як слабкі місця цього методу варто вказати на недостатню

увагу до факторів зміни навколишнього середовища, велику концентрацію на сильних сторонах і зневага до слабких, суб'єктивність і умовність оцінок факторів інвестиційної привабливості.

Утім, ефективність застосування цієї методики інвестиційної привабливості зростає при об'єднанні її зі складанням стратегічного балансу, що є інструментом оцінки рівня залежності регіону (галузі) від факторів внутрішнього і зовнішнього середовища з метою визначення дефіциту ресурсів.

Об'єднання методик аналізу експортного потенціалу і стратегічного балансу дозволяє визначити потенціал, який додатково необхідний для усунення дефіциту факторів, досягти обґрунтованості й послідовності отриманих результатів аналізу, одержати індикатори важливості інвестиційних стратегій, здійснювати концентрацію інвестиційних коштів на посилення існуючих конкурентних переваг регіону (галузі) й усунення рівня їх залежності від факторів, що негативно впливають на інвестиційну привабливість.

До переваг методики складання стратегічного балансу автор відносить наочність відображення сильних і слабких сторін, ієрархічність оцінки якісних ознак, можливість аналізу явища в процесі його розвитку (побудова фактичного і планового балансу), виявлення стратегічних факторів, що вимагають розвитку; до недоліків — небезпеку суб'єктивності оцінок, зневаги до факторів розвитку навколишнього середовища, надмірну увагу до усунення дефіцитних ресурсів.

Заєць С.В. [4, с. 474] обґрунтовує думку про те, що у рамках оцінки соціально-економічного розвитку регіону доцільно використовувати таку систему показників:

1. Загальні умови функціонування регіону (адміністративно-територіальний поділ, територія, кліматичні умови, екологічний потенціал).

2. Демографічна ситуація і проблеми відтворення населення в регіоні (загальна демографічна ситуація (чисельність, показники руху населення), статевіковий склад населення, показники демографічного навантаження на населення працездатного віку, сімейна структура населення, розподіл населення по суспільних групах).

3. Економічна база і стан бюджету регіону (структура господарства, матеріально-технічні ресурси, економічна діяльність підприємств, зайнятість населення, фінанси).

4. Середовище існування (екологічні, санітарно-гігієнічні, житлові, криміногенні умови в регіоні, ступінь розвиненості соціальної інфраструктури).

5. Рівень життя населення регіону (умови побуту й дозвілля, доходи населення і їх диференціація).

Активізація процесу інвестування в економіку України потребує також застосування науково обґрунтованих підходів і, насамперед, систематизації методик оцінки інвестиційної привабливості регіонів, галузей чи окремих підприємств.

Серед показників, розглянутих у методиках на рівні регіону, досить розробленими й описаними є ті, котрі характеризують загальні умови функціонування регіону, демографічну ситуацію, економічну базу й стан бюджету регіону, рівень життя населення регіону. Що ж стосується показників середовища існування, то необхідність їх упровадження виправдана тим, що до них за змістом можна зарахувати значну частину індикаторів, які характеризують умови життя населення регіону, і до того ж є вихідними при оцінці соціального розвитку регіону.

У результаті дослідження підходів до оцінки інвестиційної привабливості й рівня розвитку регіону в рамках системи державного регулювання інвестиційних процесів, на наш погляд, доцільно використовувати систему показників оцінки, розроблену Осауленком О.Г. [9, с. 29], який виді-

ляє систему показників стійкості суспільства, економіки й навколишнього середовища у поєднанні з підходами, розробленими Назаровим Є.А. та Абрамовою І.Н. [8, с. 45]. Проте слід вказати, що кожна з проаналізованих методик буде більш або менш прийнятною в залежності від умов, цілей і завдань, для вирішення яких вона використовується.

ВИСНОВКИ

Отже, однією з найважливіших проблем регулювання інвестиційних процесів у регіоні є розробка науково обґрунтованих підходів до оцінки їх стану та відповідних напрямів інвестиційного розвитку. На сучасному етапі існує значна кількість різних підходів до оцінки інвестиційного середовища регіону, що враховують точки зору різних авторів, і їх узагальнення з урахуванням специфіки регіону є одним із ключових завдань методичного розвитку інвестиційного механізму.

Література:

1. Бланк І.А. Инвестиционная привлекательность региона // Деловой вестник. — 1994. — № 2. — С. 20—24.
2. Гурова К.Д. Формирование рейтинга инвестиционной привлекательности региона // Вестник МСУ. — 1999. — Т. 2. — № 5. — С. 3—8.
3. Загальний рейтинг інвестиційної привабливості областей України // Економічні есе. — Випуск 3. — Київ: Інститут реформ, 2000. — 71 с.
4. Заєць С.В., Показники життєвого середовища: складові аналізу соціального розвитку регіону // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2004. С.473—475.
5. Косенюк А. Методи оцінки інвестиційної середовища // Бизнес-інформ. — 1997. — № 20. — С. 39—42.
6. Ландарь І.В. Ранжирування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості // Регіональні перспективи. — 1999. — № 4. — С. 3—5.
7. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності. — К.: Науковий світ, 2001. — 345 с.
8. Назаров Є.А., Абрамова І.Н. Аргументы и факты инвестиционной привлекательности г. Харькова: в 2-х книгах. — Харьков: Харьковский инвестиционный Совет, 2002. — Кн. 1. — С. 42—55.
9. Осауленко О.Г. Інформаційне забезпечення державного управління сталим розвитком: монографія. — К., 2001. — 72 с.
10. Портер М. Стратегія конкуренції / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. — К.: Основи, 1998. — С. 359—361.
11. Савостенко Т.А. Методология оценки инвестиционной привлекательности региона // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2004. — С. 473—475.
12. Семів С.Р. Теоретико-методичні аспекти оцінки інвестиційної привабливості регіонів і галузей економіки // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2004. С. 473—475.
13. Скороход І.П. Инвестиционно-инновационный потенциал региона как основа его привлекательности для инвесторов // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. Часть 2. — Донецк, 2004. — С. 473—475.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2009 р.